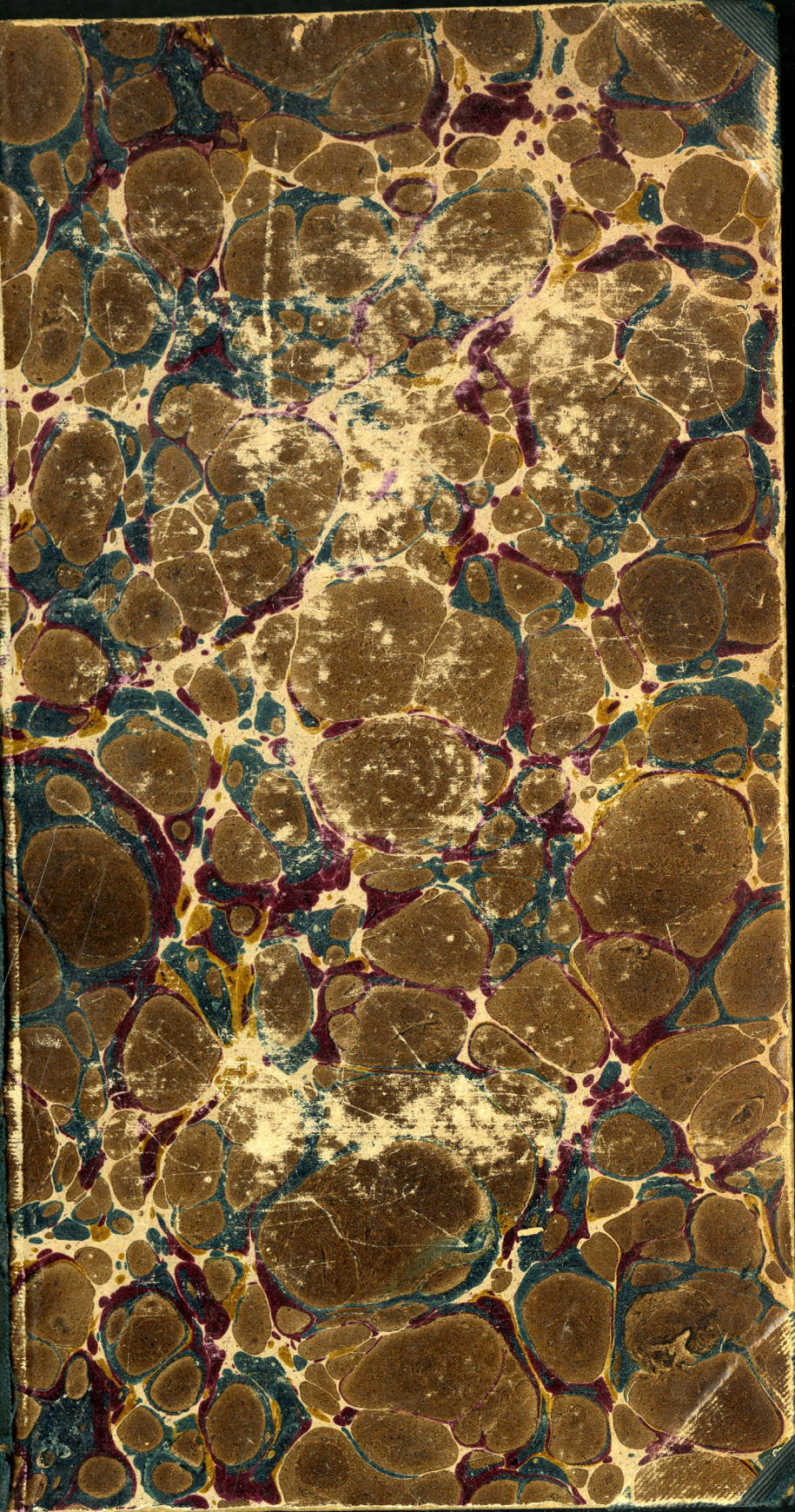


Politikai
röpiratok.

192.



192
1781

A

HÁZASSÁGI JAVASLAT

A TÖRVÉNYHOZÁS ELŐTT

IRTA

KOVÁTS GYULA



15.

BUDAPEST 1884

KIADJA AZ EGGENBERGER-FÉLE KÖNYVKERESKEDÉS

HOFFMANN ÉS MOLNÁR

Ára 50 kr.

A

HÁZASSÁGI JAVASLAT

A TÖRVÉNYHOZÁS ELŐTT

IRTA

KOVÁTS GYULA



BUDAPEST 1884

KIADJA AZ EGGENBERGER-FÉLE KÖNYVKERESKEDÉS

HOFFMANN ÉS MOLNÁR

LITZ 00565995

HAZAYNAI KÖNYVTÁR

1900. ÉVI KÖNYVISMERTETÉS

DR. BALLAGI GÉZA.

A HÁZASSÁGI JAVASLAT

A TÖRVÉNYHOZÁS ELŐTT

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

Majdnem egy századot betöltő idő az, a mióta Magyarországnak minduntalan meggyülik a baja azzal, hogy házasságjogi problémákat oldjon meg. E tekintetben az ország igen lassan megy előre. Nem panaszképen mondjuk. Házassági legislatiót csak lassan lehet érlelni. Azt nem annyira az emberek, mint az idő teszi. És tagadhatlan is az, hogy hazánkban a lassú fejlődés menetén nem egy házassági problema oldatott meg.

Tekintsünk csak vissza. Egy század historiája sokra taníthat meg bennünket.

Ma száz esztendeje még úgy állottunk, hogy a kánoni jog ölelte fel a házassági jog egész intézményét. Az alól a protestansok sem voltak mentesek egymás közötti házasságaikban sem. A mily erősen voltak a katolikus szentszékek a magyar alkotmányba beékelve, ép oly erősen tartották az egységes házassági biráskodást a kezökben. E miatt csak III. Károly alatt támadt egy kis surlódás, ki azt kívánta a szentszékektől, hogy a protestansok egymás közötti házassági ügyeiben protestans egyházi jog szerint ítéljenek.

Oly kezdeményezés, mely sikerre bizony nem számíthatott. Később meg csak az történt, hogy Mária Terézia nem ugyan házassági ügyekben, de egyéb ezekkel rokon ügyekre nézve is a szentszékek igen is bő terjedelmű biráskodási körét meg akarta nyirbálni. De még ez sem sikerült. A véleményezésre felkért curia teljes ülésében ellene nyilatkozott.*

És tudja isten mennyi ideig maradt volna meg a házassági jog egysége a kánoni jog szerint, ha olyan uralkodó nem támadt mint II. József. Az igazi forduló pontot a házassági jog történetében a nagy emlékü uralkodó házassági patense képezi, mely hazánk számára 1786. évi márczius 6-án adatott s mely kapcsolatban egy nagy biráskodási szervezettel léptetett életbe. A mi előbb

* Mindezekről s a még következő történelmi adatokra nézve lásd Kováts Gyula: A házasságkötés Magyarországon 1883.

történt, az kisebb jelentőségű, habár a dispensatiók kedvéért a Rómába való menetel, járulás eltiltása képezi a semmi esetre se kicsinyelhető kiindulót.

Hazánkban jogászok és történészek egyaránt nem méltatták a házassági patens horderejét. Pedig ebben a patensben a hazai történet egy darabja játszik és abból kapjuk a hazai mértéket arra nézve, hogy a patens óta folyt hazai legislatiónk fejlődését a latra tudjuk vetni. Nem kicsinylendő tekintet még a törvényhozóra sem. A kibontakozásra törekvésnek még mai nap is vissza-vissza kell térni a házassági patensre.

A házassági patenssel kezdődik nálunk tulajdonkép az állami, habár alkotmányellenes házassági törvényhozás. A mi hazai törvény kelt a házassági patens előtti időben, arról ismeretes, hogy az csak az egyház házassági jogát közvetítette. A mely ezt tette, a törvényt hozó test, kisebb-nagyobb mértékben mindig az egyházzal volt össze növe. A Kálmán hires házasságkötési törvénye, de *desponsatione conjugali in facie ecclesiae fienda*, nem egyéb mint zsinati határozat s így is kezdődik: *Placuit sanctae synodo*. . . . Később persze a zsinati határozat és a törvény között megvan a formai különbség, a mi azonban soha sem vitt az önálló állami házassági törvényalkotás gondolatára. Mindig csak az egyház házassági jogának érvényre juttatásáról van szó. És ez mindaddig így maradt, míg József császár nem nyult bele, az alkotmányosság szempontjából erőszakosan, a házassági jog keretébe. A mely hatalom hozta be nálunk a házassági patenst, ugyanez a hatalom tudta csak fentartani — ideig-óráig. A magyar nemzet életében rövid négy év (1786—1790) az, mely alatt egy általános házassági jogrendezés az erejét éreztette. Innen túl a házassági patensből csak egy nagy vívmány maradt fenn és ez az, hogy a protestansok egymás közti házassági ügyekben a kánoni jog nyomása alól kiszabadultak. Az 1790/1 évi XXVI. t.-cikk részökre meghagyta a házassági patenst.

Ez a vívmány a vegyes házasságokra is áthatott és pedig a jozefinizmus segélyével. Hiába mondotta ki azt az 1790/1. évi XXVI. törvénycikk, hogy a vegyes házasságok a katolikus szentszékek hatáskörébe esnek, mely hatáskörben azok a kánoni jog szerint voltak elbírálandók. Az *in integrum restitutio* még a vegyes házasságokat illetőleg sem volt egészen szabadon keresztül vihető. Sok bajt okozott. Az egyház és állam küzdelmei a vegyes házasságok-

ban adtak egymásnak találkozt. Ezen időből még oly fejedelmi határozás is létezik, mely szentszéki határozást semmisített meg azon az okon, hogy vegyes házasság kötésére nézve a protestans fél házasságkötési képessége nem respectáltatott, mi annak folytán mondatott meglevőnek, hogy előbbi protestans házastársától a világi bíróságok által el lett végleg választva. Az igazi harc a vegyes házasságokban állam és egyház között a jelen század második negyedében támadott, midőn a vegyes házasságnak megáldása, a mely az 1790/1. XXVI. t.-cz. szerint a katolikus pap előtt volt kötendő, került a napirendre. A harc majdnem végzetessé vált volna az egyházra. Az egyház a harcot az által kerülte ki, hogy a pápa azt egészen szabaddá tette az 1841. évi instructióban, hogy a vegyes házasság akár a protestans pap előtt is köthető legyen. Itt aztán az áldás bőven kijuthatott. A kérdésnek kerülő uton való megoldása az egyház és állam között hosszantartó fegyverszünetet létesített.

A negyvenes évek harca elegendő volt hosszú időre. A negyvenes évek adta megoldásnál maradtunk meg akkor is s nem mentünk tovább, midőn a német uralom hazánkat jogilag egészen újjászervezte. Ekkor, mondhatni az összes magyar jogi institutiók halomra lettek döntve egynek a kivételével, a mi a házasság intézménye volt. Persze, hogy ha az 1855. évi osztrák concordatum nem jött volna létre, mi az árnyékát előre vetette, minden máskép lett volna. Az osztrák polgári törvénykönyv a katolikusok házassági jogát is elseperte volna. De hát nem így történt.

Midőn 1861-ben az országbirói értekezleten az ideiglenes törvénykezési szabályok létesültek, s az idegen intézmények mellőzettek, nem volt mit szükséges a házassági intézmény dolgában visszaállítani.

Az újabb alkotmányos idő is csak kis változást eszközölt. Sok mindenről álmodoztunk ugyan, de minél kevesebb teljesedett. Csak is a vegyes házasság fonalán lehetett tovább haladni. Alig hogy megalkották az izraeliták egyenjogóságáról polgári és politikai jogok tekintetében szóló törvényczikket (1867: XVII.), ezt nem a vallás szabadságáról, de a törvényesen bevett keresztény vallásfelekezetek viszonzosságáról szóló törvényczikk (1868: LIII.) követte, mi bizonyára nem volt kedvező az általános kötelező polgári házasság majdan behozatalának. Hisz erre még az 1848. évi törvényhozás sem adott tápot, mely XX. cikkében a vallás dolgában azzal foglal-

kozott, hogy az unitaria vallást bevette s mely a tökéletes egyenlőséget és viszonyosságot csak a bevett vallásfelekezetek között állapította meg.* 1868-ban még az izraeliták egyenjogosítása után is bevett keresztény vallásfelekezetekről alkottunk törvénycikket. Mondjanak bármit is 1867 óta létezett kormányaink czélzatairól: még a zsidók egyenjogosítása után is más irányban haladtak törvényalkotásaink, sem hogy arra engednének következtetni, hogy az általános kötelező polgári házasság intézménye közel kilátásba vétetett. Házassági legislatiónk csak a vegyes házasság fonalán tett lépést s ez a bevett vallásfelekezetek viszonyosságáról szóló törvénycikk előtt közvetlenül történt, az 1868. évi XLIII. t.-cikkben, mely a vegyes házassági válóperekről szól s mely vegyes házasságok dolgában a mai állapotot teremtette meg. Ez volt az utolsó lépés. A mi tervbe vétetett, de nem sikerült s a mi már nagyobb szabású reform lett volna, a szentszéki biráskodás megszüntetése, úgy hogy a házassági biráskodás a fennálló házassági jogok szerint a világi bíróságok kezére ment volna át, a polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868. évi LIV. t.-cz. létesítésekor füstbe ment. Ezóta a házassági legislatio nyugton maradt. Egy-egy képviselőházi határozat bolygatta csak az általános kötelező polgári házasság behozataláról, a miknek bizony nem volt gyakorlati horderejük ép oly kevésbé, mint a jogászgyűlés nyilatkozásának a kötelező polgári házasságról. Valamely más reform sem vétetett a kormány által tervbe.

Az 1881. évben történt, hogy a kormány tervezettel állott elő a keresztény és zsidó között, valamint a külföldön kötendő polgári házasság felől. Tagadhatlanul egészen gyakorlati irányú javaslat. Bizonyos magyar traditio is nyilatkozott abban, hogy a kormány a házassági intézményt nem akarja a maga egészében bántani, de annak a mentén cselekszik, a mint a gyakorlati élet szükségjei sodorják. Csak az lehetett kérdés, hogy a létező, többnyire felekezeti házassági jogok mellett, lehet-e a törvényjavaslat számára

* 1847/8. évi XV. t.-cz. rendeli: »A ministerium az ősiség teljes és tökéletes eltörlésének alapján a polgári törvénykönyvet ki fogja dolgozni«. Hogy ezen keretben nem kell ép az általánosan kötelező polgári házasságra gondolni, már abból következik, hogy a házassági intézménynek polgári törvénykönyvben való szabályozása másnemű is lehet, mint a minő az általános kötelező polgári házasság szerinti szabályozás. Hogy aztán a polgári törvénykönyv megrendelésénél majdnem csak a vagyoni jogra voltak tekintettel, kiténik abból, hogy az idézett törvénycikk »az ősiség eltörléséről« szóló czímmel van ellátva.

helyet szorítani. A kik ezt helyeselték, méltán aggodalmasak lehettek volna a miatt, hogy a törvényjavaslat nem szoritkozott a lehető legkevesebbre, tudniillik a keresztény és zsidó közötti házasságra. Még így is azon kellett volna lenni, hogy ne alkottassék külön, végig codificált házassági jog, hanem hogy a mely fajta meglevő jog leginkább rendelkezésre áll, a mi tagadhatlanul a II. József házassági patense, használtassék fel néhány szakaszban arra, hogy az újfajta házasságot befogadja.

A törvényjavaslat közérdekeltséget keltett. Mindjárt olyanok is találkoztak, kik a czélba vett reformot kevesellették.* Még olyanok is találkoztak, kik a keveslők többre menő javaslatait kevesellették. Dr. Vécsey Tamás fáradságot vett magának, hogy mint a képviselőház akkori igazságügyi bizottságának tagja gondosan átírja a kormány javaslatát főképp irány dolgában.** A javaslat hátrázott ellenzői már kezdetben sem hiányoztak, természetesen legelsőek azok, kik az egyház táborából szólaltak fel. Innét különösen messzebb menő javaslatok szárnypróbálgatásait nyirbálták.***

Ilyen fogadtatások után indult a kormány törvényjavaslat a közvéleménybe. Ezután hosszat pihent — legalább hivatalosan. A képviselőház igazságügyi bizottsága, csak a folyó évben foglalkozhatott vele. Új választások esvén közbe, új igazságügyi bizottságba került. Ezt a retortát szerencsésen átállotta. Csakhogy ebben még nem volt sok köszönet. Előre meglehetett volna jósolni, hogy a törvényjavaslat egy-egy részletre nézve a bizottsághoz vissza fog kerülni. Jellemző, hogy a bizottságban az általános kötelező polgári házasság barátai bizonyultak a törvényjavaslat legnagyobb ellenseinek. Ezeknek volt legkevesebb érzékök a törvényjavaslat iránt. Pedig ha van a törvényjavaslatnak hibája — a mi aztán a keresztülvitélet nehezíteni látszik — az az, hogy nagyon is az általános kötelező polgári házasság intézményébe játszik át. Mintha bizony a kismérvű reformot nem lehetett volna másképp megszabni.

A képviselőház tárgyalásai a házassági legislatióra nézve nem egy kedvező mozzanatot tüntettek fel. A házassági törvényhozás

* Kováts Gyula: Törvénytervezet a polgári házasságról a »Jogtudományi Közlöny« 1881. évi folyama 15. számának külön melléklete.

** Lásd a »Jogtudományi Közlöny« 1881. évi folyama 16. számának külön mellékletét.

*** »Religio« 1881. évi folyamának 31. száma.

íránt a követelések nem voltak oly egyhanguan túlzottak, mint azelőtt. Nem csak az általános kötelező polgári házasság volt szóban és semmi egyéb. Szilágyi Dezső fellépése és indítványa a házassági törvényhozásunk alakulására a jövőben igen kedvező befolyásúvá válhatik. Az indítványt érdemes ide iktatni:

Utasítsa a ház a ministeriumot, hogy a házasság mint polgári viszony-
nak minden állampolgárra kiterjedő kizárólag kötelező szabályozása és a
házassági viszonyt tárgyozó peres ügyekben az állami bíróságok kizárólagos
bíráskodása iránt mielőbb törvényjavaslatot terjesszen be.

Ez az az indítvány, mely a figyelmet méltán lekötheti. Ebben már nincs az általános kötelező polgári házasság postulálva. Nem ez többé a petitio principii, mint például az Irányi Dániel indítványában,* melyre aztán a többsége annak élet véve rászavazott. Szilágyi az indítványa által kimondotta, hogy ha nem kell az általános kötelező polgári házasság, hát kelljen egy kisebb fajta házassági törvényalkotás, mely a házasság egész intézményére nézve a polgári jog uralmát s az evvel járó világi bíráskodást biztosítja. Ennek a két dolognak a megszerzése facultatív polgári házasság mellett is képzelhető, de még a szükségből polgári házasság behozatala révén is. Akár így akár úgy, a polgári jog uralma s evvel a bíráskodás a házassági jog egész vonalán meg lenne szereve. Ugy a facultatív mint a szükségből való polgári házasság általános házassági törvény megalkotását követeli. Ez az alap. Ezen az alapon akár a facultatív polgári házassági intézményt fogadnók el, akár a szükségből, a házasság állami rendje megvalósíttatnék. Az eltérő csak az volna, hogy az első szerint a házasságkötési formát a felek választására biznók — ha tudniillik módjukban lenne a választás — a második szerint az egyház előtt való házasságkötés állana az előtérbe, melyre a felek utalva volnának s az összeadásra nézve a polgári házasság csak kiegészítőleg volna igénybe vehető.

Minden habozás nélkül kimondja e sorok írója, hogy a szükségből való polgári házasság intézményével is megelégednék s legjobban örülne, ha a Szilágyi-féle indítvány ezen intézmény értelmében foglalna tért.** A facultatív polgári házasság sokkal szabadabb

* Irányi indítványa határozati javaslatkép — miután a törvényjavaslatot elfogadhatónak találta — a következő határozást is indítványozta: Utasítsa a képviselőház újabban az igazságügyministert, hogy az általános kötelező polgári házasság iránt még pedig oly időben terjesszen elő javaslatot, hogy az még a jelen országgyűlés alatt törvényerőre emelkedhessen.

** Vesd össze Kováts Gyula i. m. 236—290. lap.

kezet adna az államnak a házassági intézmény szabályozásában, mint a milyenre talán ép szükségünk volna. Az állam a házassági intézmény codificálásánál egészen más malomban találna örölni mint az egyház. Így aztán az a szabad választás is az egyházi és polgári házasságkötési forma között úgy is csalkép volna. Pedig csak arra volna szükség, hogy az állam azon tételes szabványokat ne vegye át az egyház jogából a saját jogába, melyek szükségkép mellőzendők. Még ilykép is el volna érhető azon nagy cél, hogy az egész házassági intézményt polgári jog szabályozza, a minek a rendje fölött az állam örködnék és nem csak bírói, de közigazgatási hatalmával, miután akkor, a midőn dispensatióra volna szükség, ezt az állam adná a maga közegei által. Tehát szükségből polgári házassággal tervezve is megállhatna a házassági intézmény egészére nézve a polgári törvényalkotás. Még így is teljes joggal minden létesülő házasságra el lehetne mondani, hogy az — habár többnyire egyházi házasságkötési formában — polgári házasság. Csak a közbeszéd okozná, hogy az egyházi és polgári házasság között különbséget tennének.

Ne áltassuk magunkat, legyünk őszinték.

E sorok írója a Szilágyi-féle indítványban foglalt intézmény mellett bizonyos tekintetben még az egyházi bíraskodást is óvna. És van is reá mód. Az indítvány a házasságot mint polgári viszonyt tartja szem előtt. A szerint a kizárólagos bíraskodást is, mint kizárólagos polgári bíraskodást lehet felfogni. Annyi bizonyos, hogy a polgári kötelező erővel bíró egyházi házassági bíraskodásnak el kellene mulni. De az egyházi, polgári kötelező erővel nem bíró házassági bíraskodásnak még is lehetne valamelyes értelme, különösen ha csak a szükségből való polgári házasságkötési formára gondolnánk. Az állam házasságkötésre a feleket az egyház elé utasitaná.

Azt az állam akarná, hogy a házasság egyházi formában köttessék. Ennek a lehetőségét tehát az államnak minden tőle kitelhető módon könnyíteni kellene. Igaz, hogy az egyház saját ösztönéből is sokat tenne azért, hogy a hivei ő előtte kössenek házasságot. Az egyház dispensatiók utján a tőle telhetőt elkövetné, hogy az összhangot a háttérben még mindig képzelendő egyházi jog és az előtérben álló polgári jog között létesítse az adott esetben, mert az az összhang volna a feltétele annak, hogy az egyház közege

a házasságkötésnél eljárhasson. De minden esetre lennének olyan akadályok is, melyeket az egyház által adandó s a felek által polgári jogi kötelező erő nélkül önszántokból kérendő dispensatiók nem tudnának elmulasztani. Teszem, ha impedimentum ligaminis látszik fenforogni. Igaz, hogy a polgári bíró kimondotta reá, hogy nem létező. De ezt az egyházi közeg nem respectálhatja. Így aztán a polgári hatóság elé kellene a házasságkötésre menni. Hogy ez ne történjék, mit az állam sem akarna első sorban, meg kellene engedni, hogy az egyházi bíró is a szavát hallassa, ha ugyan a felek ezt kívánják. Megtörténhetnék, hogy az impedimentum ligaminis az egyház birói széke előtt is nem létezőnek fogna bizonyulni. Minck ennek a kicszközlésében a feleket korlátozni? Ha az egyház kezök ügyére jár, nem kell akadályokat gördíteni. Az egyháznak módjában lenne a legsommásabban eljárni, miről abból az időből is van bizonyosságunk, midőn a József császár patense a katolikusok házassági ügyeit is szabályozta, fogva tartotta.

Az egyház polgári kötelező erővel nem bíró házassági bírászkodásának az óvása nemcsak a szükségből való házasságkötési formával hozható kapcsolatba, de akármelyik polgári házassági intézménnyel is. A facultativ polgári házasságkötési forma, melynek legfőbb elve a felek szabadsága, egyenesen reá volna utalva arra, hogy az egyházi házassági bírászkodást a háttérben megtartsa, ha ugyan a principiumához hí akar maradni. Az általánosan kötelező polgári házasságkötési forma látszik még az egyház bírászkodási hatalmával a legmerevebb ellentétben lenni. De ez is csak látszat. Az általánosan kötelező polgári házasságkötési forma mellett sem lehet az tilos dolog, hogy a házasságot kötő felek utóbb az egyház elé járuljanak. Hogy erre szóló tilalmat alkotott volna, idáig még egy állam se vitte. És ha az nincs tiltva, ugyan lássuk csak, mi történik ott világszerte az egyház előtt, mikor már a felek házasságukat a polgári hatóság előtt megkötötték. Hát bizony ott a házasságukat újra megkötik. Nem pusztá áldásról van szó, ha ugyan nem tartjuk ép a protestans egyházak eljárását szem előtt. A házasságkötés a lelegejéről lesz kezdve. Erre a célra az egyház előtt a házasságukat a felek már ép ugy előre hirdettették, mint a polgári hatóság előtt. És ezen az újolagos házasságkötésen nincs is mit csodálkozni. A házasuló felek mindjárt más jogi talajon állanak, mihelyt az egyház elé jönnek. A viszonyok hatalma játszik itt,

melyet még a legmesszebb menő törvényhozó is mindenha érintetlenül hagyott. Inkább eltüri azt, hogy a saját házasságkötési formája hazudtoltassék meg, a melynek meg volna az az ereje, hogy a házasságkötésnél mindent létesít, a miből természetesen csak annyi az igaz, a mennyit jogi hatalommal el lehet érni. Ezen túl az egyház terrenuma igen erős. Tehát mégis csak házasságkötésre kerül a sor, a mit az állam némán kénytelen tünni. Már pedig ha ez így van, úgy az egyházi biráskodás iránt is illik némi türelmességet tanusítani. Ez egyszerűen a következetesség dolga. Különben az állam a házasságkötést sokszor az egyház közreműködéséből rekesztené ki, a mi a szabadságon ejtett nagy sérelemmé válhatnék, midőn a felek arra sulyt helyeznek s a mit egy-egy esetben csak úgy érhetnének el, ha az egyház birói hatalma tisztába hozhatja azt a kérdést, hogy az egyház közege eljárhasson. Iám a Nagy Napoleon, mikor az első házasságát a polgári biró által érvénytelennek mondatta, az érvénytelenség kimondása végett az egyházi bíróság elé is elment s így készítette elé az utját annak, hogy másodsor is házasodhassék úgy, hogy az egyház közreműködése se legyen kizárva. Az egyházi biráskodással tehát méltányosan járva el mindenkép el kell számolni, el a polgári házassági intézmény mindegyik fajtájánál. Az a biráskodás azonban a szükségből való polgári házasság mellett a legindokoltabb. Az egyházi biráskodást a háttérben a Szilágyi-féle indítvány keretében is meg lehet szivlelni. A polgári törvényhozó a házassági intézmény szabályozásával úgy tenne, hogy valamint a felek összeadásánál úgy a házassági biráskodásnál is az egyházi jogot a háttérbe tolná, a mi által már elérné azt, hogy a házasság polgári rendje a házassági intézmény egész vonalán érvényesülne.

Szilágyi indítványának keretében a transactionnak elég tere van. És ez az indítvány érdemül róható fel. Szilágyi Dezső többet tett annál, mintsem hogy az általánosan kötelező polgári házasság vessző-paripáján lovagolt volna. A mit ezen intézmény védelmére mondott, inkább csak hatással volt mondva. Itt Szilágyival a nagy parlamenti debatterrel volt dolgunk. Attól kezdve azonban, midőn a legközelebbi jövő alkotásait vette célba, már a politikus, a jogász állott az előtérben. Semmi kétség abban, hogy a legközelebbi jövőre nézve nem vette kilátásba az általánosan kötelező polgári házasságot. Erről lemondott, mihelyt indítványával előállott. És hogy

ezen indítvány a polgári házassági jognak a szükségből való polgári házasságkötési forma mellett megejthető codificatiójára is érthető, erre nem csak az indítvány szövege vall, mely egész súlyával a polgári jog és polgári bíraskodáson nyugszik, de abból is kitűnik, hogy Szilágyi második beszédében, akkor, midőn a törvényjavaslat a főrendiházból visszakerült, kiemelte, hogy az indítvány, mely az övé, az osztrák házassági intézmény által támogatatik, habár oly módon, melyhez magát ép nem köti.

Az egész vitának Szilágyi Dezső beszéde és indítványa volt mindenesetre a legjobb gyümölcse. Házassági legislációnkra kihatással lehet. Azt mondanunk sem kellene, hogy Szilágyi a törvényjavaslatot elfogadta. Az ő parlamenti fellépésében a súly azonban az indítványára esik. A megvalósíthatásra számított politikai érzék dictálta. Kevésbé mondható ez az Irányi javaslatáról, melyet azonban a képviselőház elfogadott s mely a kötelező polgári házasság behozatalát célozza. Irányi csak annyiban engedett, hogy a kötelező polgári házasság behozatalára irányuló törvényjavaslatnak még a mostani országgyűlés tartama alatti előterjesztésétől elállott. A többség — miután az indítványozó csak az elvnél maradt meg — az indítványt elfogadta.

A kormány ezen határozati javaslat irányában egészen tartózkodó állást foglalt. Különbben azt a Szilágyi javaslatával szemben is tanusította. Másnap Szilágyit a közvélemény előtt azzal vádolták, hogy a liberalismust elhagyta.*

A törvényjavaslat részleteinek vitatása kisebb érdeklődés mellett folyt. Pedig a jó törvényalkotás érdeke azt követelte volna, hogy a részletek alaposan fontolóra vétessenek. Már az igazságügyi bizottság is igen lanyhán vette a részleteket. Alig változtatott a kormány javaslatán. A legfontosabb változtatás, helyesebben kiegészítés, arra vonatkozik, hogy az újfajta vegyes házasságból származandó gyermekek mely vallást kövessenek.

A kormány javaslata a gyermekek felől nem intézkedett. Agyonhallgatta a kérdést bizonyára azért, hogy a törvényjavaslat hajótörést ne szenvedjen. A kérdésnél az egész törvényjavaslat törékeny volta igen felöltő.

* Erre a vádra visszautasítólag a Kolozsváron megjelenő »Ellenzék« felelt 1883. évi december 17-én.

Mert lássuk csak, hogy mint állott volna a kérdés, ha agyonhallgatva marad. Sokan azt hitték, talán magok azok, kik a törvényjavaslatot alkották vagy erre befolytak, hogy törvényes intézkedés hiányában az 1868. LIII. t.-czikknnek azon szakasza fog tért foglalni, mely a vegyes házasságokból származó gyermekeket nemők szerint osztja meg, a fiukat az apa, a leányokat az anya vallásának juttatva. Pedig a szorgosabb kutatás más eredményre jutott volna.

A keresztény és zsidó közötti házasság esetében, a minnek fenállása a mai jog mellett is lehetséges akkor, a midőn az egyik zsidó házastársból keresztény lesz, a gyermekek vallására nevezve az a szabály, hogy a gyermekeknek keresztényekké kell lenni. A szabály eredetét ex Concilio Toletano veszi s Gratian decretumában tétetett általános kötelező erejűvé a c. X. Causa XXVIII. Quaest. I. által:

Judaei qui Christianas mulieres in conjugio habent, admoneantur ab episcopo civitatis ipsius, ut si cum eis permanere cupiunt, Christiani efficiantur. Quod si admoniti noluerint, separentur, quia non potest in eius permanere coniunctione, quae iam in Christianam translata est fidem. Filii autem qui ex talibus nati existunt, fidem atque conditionem matris sequantur. Similiter et hi qui procreati sunt de infidelibus mulieribus et fidelibus viris, Christianam sequantur religionem, non Iudaicam superstitionem.

Ennek tökéletesen megfelelő, midőn nálunk az 1775. évi május 31-én kelt királyi resolutio azt rendelte, hogy a zsidóságban maradt atya akarata ellenére is a keresztény hitre áttért anya, a gyermekeket magával a keresztény hitre átviszi. Az elv, hogy minden gyermek keresztény legyen, érvényesült volna az újfajta házasságokban is, ha annál maradnak, hogy a gyermekek vallására nézve törvényes intézkedést nem tesznek. Törvényes intézkedés hiányában az analogia legis azt követelte volna, hogy minden gyermek keresztény legyen és pedig annyival inkább, mert az ujonnan előállandott eset nem csak analog, de olyan, melynél több joggal lehetett volna a gyermekeket a kereszténységnek követelni mint akkor, midőn a házasság csak később lett vegyessé s a gyermekek még nem-vegyes házasságban születtek. A *sexus sexumot* alkalmazni azért lett volna bajos, mert ez a bevett keresztény vallásfelekezetre szól. Az 1868. évi LIII. tczikk szorosán körül van határolva.*

* Hallom olykor, hogy a bevett vallások közé érteni kellene a zsidók vallását is. Érvül szokott felhozatni, hogy a zsidók lelkészeinek, mint ilyeneknek is meg van adva a választói jog, miután az 1874. évi XXXIII. t.-cz. 9. §-a mint

A Gratian decretumában fellelhető szabálynak kellett volna érvényesülni, ha a mi leendő törvényünk a gyermekek vallása dolgában nem intézkedett volna. Gratian decretuma nálunk recipiált jogforrás. A keresztelésnek meg vannak a maga jogi elvei s ezek között a decretumban foglalt tételes elv (c. 10. C. 28. qu. 1.) Azt ne mondja senki, hogy egyházi jogot nem lehetne világi joggal elegyíteni. A különféle tételes szabályok, a mig csak fennállanak, úgy fogódnak össze, a mint tudnak. A tételes jog természetében rejlő, hogy minden ürt betölteni igyeckszik. A kétféle jog elegyítésének, elegyülésének polgári házasság mellett a külföldön is vannak példái, de példája van — mint majd látni fogjuk — a külföldön kötendő polgári házasság szabályozásánál a jelen törvényjavaslatban is. És aztán a keresztény és nem keresztény közötti házasságból származott gyermekek keresztényi voltára vonatkozó elv, Gratian e tekintetbeni intézkedése illetőleg a keresztség közösségénél fogva valamennyi keresztény felekezet jogi életében elismerésre jutott volna. A hézag teljesen be lett volna töltve. A törvény szerint keresztény félnek zsidóval való házassága lett volna az előtérbe állítva, a mi nem is lehet máskép, mihelyt nincs oly házassági reform létesítve, mely a felek vallási állását egészen elenyészteti. A törvény az adott magyarázatnak kedvezett volna.

Bizony ha azokat a nehézségeket tekintjük, melyekbe a törvényjavaslat ütközik, a kormány törvényjavaslatának hallgatása a kérdés felől aranynyá válhatott volna s talán bizony már lehetne keresztény-zsidó házasságunk.

A képviselőház igazságügyi bizottsága a kérdést felkavarta, világos rendelkezést követelt. Megtette a maga javaslatát, mely szerint a gyermekek vallása felől a szülők rendelkezzenek, ha pedig ez nem sikerül: *sexus sexum*.

Mindjárt aggályok támadtak. A bevett keresztény vallásfelekezetek jogi állása látszott megtámadottnak. Rögtön felvetették a

választásra jogosultakat, a lelkészeket általában említi. Igaz s az is igaz, hogy midőn a büntettek és vétségekről szóló törvény az elismert vallásfelekezeteket védi, ezek közé a zsidók vallásfelekezete is értendő. De ezekből a bevettég még nem következik, a minek külső ismertető jele már abban lelhető fel, hogy a bevétel csak szokott módon, törvénybe való iktatással megy végbe. Az nem bevétel, a mit csak következtetésekre lehet alapítani. De a következtetés is helytelen. Ez a kihágásokról szóló büntető törvénykönyvvel egészen jól bizonyítható, melynek 53. §-a a keresztény bevett vallásfelekezetek közötti viszonyból kiindulva, ezekre szorítja azon intézkedését, hogy 18 éven alóli egyének más vallásfelekezetekbe való törvényellenes felvétele büntetendő. Ezen szakaszban a nem-keresztény érdekek nem védelmek.

kérdést, hogy ha a keresztény fél a nem keresztény féllel abban egyezhet meg, hogy a gyermekek zsidók legyenek, hát annak sem lenne többé akadály, hogy a keresztény fél maga is zsidóvá lehessen. Ekkor aztán a keresztény bevett vallásfelekezetek jogi állása is fel van adva.* Végre — valljuk meg — a pártdisciplina segített s így lett az igazságügyi bizottság javaslata elfogadva. A protestánsok, kik attól ijedtek meg, hogy a szülők szabad egyezésének megengedése visszahozza reájok a keresztény-vegyes házasságokban a reversalisok korát, mit a katolikusok oly hön óhajtanak, avval lettek megnyugtatva, hogy az nem fog megtörténni.

A törvényjavaslatnak a külföldön kötött polgári házasságról szóló része majdnem áldozatul esett. Az igazságügyi bizottságban semmi aggály sem volt. Mikor meg azt kezdték kisütni, hogy a törvényjavaslat második része úgy van szerkesztve, hogy az nemcsak a keresztény és zsidó, de keresztény és keresztény között külföldön kötendő polgári házasságra is vonatkozik, legyenek bár ez utóbbiak oly magyar honosok, kik külföldre rándulnak házasságot kötni, bizonyos ingadozás támadt. A szabadelvű párt kész volt a törvényjavaslat második részének egy módosítvány által, melyet Teleszky szerkesztett, oly értelmet adni, hogy az csak a keresztény és zsidó között külföldön kötendő házasságra legyen értve.**

A kérdést Szilágyi Dezső vette a kezébe. Ezt már az általános vitánál is jelezte. Szilágyi közbelépésére az igazságügyi bizottsághoz visszakerült javaslatban Pulszky Ágost és Lánócz Gyula indítványa folytán még világosabban is ki lett mondva, hogy a törvényjavaslat második részében a keresztény és keresztény között külföldön kötött polgári házasság is értendő. Indítványozók annak

* Az »Egyetértés« 1883. évi november 14-én ily cím alatt: »A házassági törvényjavaslat«-ról. Itt van helyén megjegyezni, hogy ha a képviselőház igazságügyi bizottságának tervezése annak a szabályozása felől, hogy a gyermekek vallása milyen legyen, keresztülvitelnék, úgy az is tarthatatlanná válnék, hogy ha a zsidó házások közül az egyik, akár az anya, a keresztény hitre áll, az áttérő magával — mint említettük — a gyermekeket is által viszi. Szóval a terv a fennálló jogrenden oly változtatásokat eszközölné, mikre hamarjában nem is gondoltak.

** »Keresztény és izraelita között létrejött azon házasság, melyet magyar honos férfi a jelen törvény hatályba lépte után ennek területén kívül polgári hatóság előtt magyar vagy külföldi nővel köt, érvényessége tekintetében a jelen törvény szerint ítélendő meg« . . . Az eredeti szerkezet (65. §) a következő volt: »Magyar honos férfi által a jelen törvény hatályba lépte után ennek területén kívül polgári hatóság előtt magyar vagy külföldi nővel kötött házasságnak érvénye a jelen törvény szerint ítélendő meg . . .«

kellő tapintattal az elejét vették, hogy valahogy a leendő törvény második része ki ne zsákmányoltassék olyanok által, kik teszem katolikus létükre csak azért mennének a külföldre házasságot kötni, hogy felbontható házassági kötést tegyenek. Kimondatott, hogy keresztények között a házasságkötés formájára a külföldi jog (locus regit actum) alkalmazandó s e mellé — minek bizony az ellenkezője következett volna a törvényjavaslatból — a házasság belső kellékeit s az egész házassági viszonyt illetőleg nem a jelen törvényjavaslatnak a felbontható házasságra irányuló tételei járulnak, de kinek-kinek hazai, esetleg felekezeti joga.

Csak hogy még egyéb kérdés is nyitva maradt. Mi történik majd oly házassággal, melyet idevaló keresztények kötnek egymás között csakis egyháziilag oly országban, hol az általános kötelező polgári házasságkötési forma divik. Ez a kötés a locus regit actum elvével, mi a leendő törvénybe be talál iktattatni, homlok egyenest ellenkező, tehát semmis volna, oly körülmények között, midőn az országban benn szabály szerint az egyházi házasságkötési forma áll! Erre is jó lett volna gondolni. Az eset könnyen megtörténhetik. Hogy ne vegyünk oly példát, mely törvényszegésből származik, menjünk Olaszországba. Itt — nem mint Franciaországban — semmi akadályja nincs annak, hogy a felek előbb a pap elé menjenek, habár törvényesen csak az számít, midőn a házasságukat a polgári hatóság előtt megkötötték. Itt Olaszországban a a locus regit actum elvé a mi honosainktól azt fogja követelni, hogy a polgári hatóság előtt kössenek házasságot, mert különben nincs házasság. Bizony a locus regit actum elvé ezt diktálná, midőn honosaink Olaszországban csak az egyház szeme láttára kötnének házasságot. Nem-e volna ez a belföldi jogunknak erős arculcsapása? Az egyedül enyhítő az egészben az, hogy az Olaszországban egyháziilag kötött frigy nem is kerülne a világi bíróság megítélése elé, mely minden esetre az új törvény szerint semmiségre ítélné, hanem a katolikus szentszék elé, ha ugyan a felek katolikusok. Ha majd protestansainkon esik meg az, hogy ők olasz földön úgy kötnek more patrio keresztény házasságot, hogy csak az egyház elé mennek, hát ezt a dolgot bizony a házasságuk érvénytelensége fogja siratni. A hazai jogot nem akarnám így csuffá téve látni.*

* A törvényjavaslat álláspontját a József-féle házassági patens sem támogatja. Igaz, hogy ennek 40. §-a a külföldön kötött házasságra nézve, a házasságkötés formáját illetőleg, a külföldi jogot veszi zsinórmértékül, de ezt így fejezi ki: circa

Bizony legjobb lett volna a külföldön kötött polgári házasságot a törvényjavaslatba fel sem is venni, a mi annyival inkább áll, mert a külföldön kötött polgári házasság nem is került egészen öntudatosan a törvényjavaslatba. Nem hiában történt, hogy a midőn kitudódott, hogy a törvényjavaslat intézkedéseiben mily messzire ment el, a törvényjavaslat megszorításának még a szabadelvű párt is barátja volt. Persze hogy ezt bajos volt elérni, a mikor már a törvényjavaslat szerkesztésében a hiba el lett követve. A kormány annak az áramlatnak volt kénytelen magát átadni, mely még nem tudott tökéletesen szakítani az általánosan kötelező polgári házasság után való vágyódással. Pedig arra az egész fejezetre, mely a külföldön kötött polgári házasságról szól, vajmi csekély a szükség. Hiába mondják, hogy a nélkül a fejezet nélkül a külföldön kötött házasságok itt nálunk érvénytelenek lesznek. Nem gyakorlati elszámolás a viszonyokkal.

Még ha azon külföldön kötött házasságokról van is szó, melyek az általános kötelező polgári házasság uralma alatt létesültek, még akkor sem szabad az egyházat számításon kívül hagyni. Erre a külföld társadalmi élete bennünket igen jól megtaníthat. Statistikai adatokkal való bizonyításra sem szorul, hogy a külföldön általán minő nagy szerepet játszik az egyház elé járulás a polgári házasságkötés után. Tudvalevő, hogy egyenesen azok az esetek a kirivók, midőn a polgári kötés után a felek nem járulnak az egyház elé.

Az egyház elé való járulás elmulasztásának a leggyakoribb oka egyenesen abban keresendő, hogy a feleknek nem is áll módjukban az egyházat felkeresni. Ilyenkor azt mondogatják, hogy bizony ők az egyházzal mit sem törődnek. A dolog valójában úgy áll, hogy a polgári házasság egyházi bontó akadály ellenére lett megkötve, a mi lehetlenné teszi azt, hogy az egyház a kötött házasságot befogadja.

modum copulationis... sufficit... si... leges provinciae illius, ubi copulatio fit, observentur. A patens copulatiót feltételez, a mit csak a lelkész végezhet. Igaz, hogy a copulatiót, mi leginkább az áldás által fejeztetik ki, a patens 22 §-a a házasságkötésre nézve nem kívánja, csak a felek consensusát. De ennek ugyanezen szakasz szerint parochus pastor vagy popa előtt kell nyilváníttatni, a mikoron a copulatio lehetősége sines kizárva. Innét ered, hogy a 40. §. a copulatio szavát használja, mi kifejezésre juttatja annak szükségességét, hogy a consensusnak külföldön is lelkész előtt kell nyilváníttatni. Másra alig is lehet gondolni, ha a patens létrejöttének időkorát tekintjük. A patens a francia forradalom előtti időből való. De a patenssel nem is elég elszámolni. Ha az a törvényjavaslat felfogásának kedvezne is, nálunk felekezeti házassági jogok léteznek és pedig nagyobb részt. Hogy lehessen felekezeti jogokkal a külföldön csakis polgári hatóság előtt kötött házasságot szabály szerint kombinálni. Ehhez az alap az általános polgári törvény hiányában, a mely a házasságot szabályozná, egészen hiányzó.

Igen könnyen eligazodhatunk. Ha a felek az egyház elé is elmentek házassági frigyöket szentesíteni — a miről jól tudjuk, hogy ez egy újlagos házasságkötés — az ilyen házassági frigy nálunk is érvényesnek fog tekintetni. Ha az egyház elé való járulás elmaradott, úgy ennek vagy az az oka, hogy annak a lehetősége ki volt zárva vagy egyenesen különczködés. Az elsőre maga a törvényjavaslat megadja a feleletet, tudniillik azt, hogy a házassági frigy érvénytelen, mert a külföldi polgári törvény csak a házasságkötés külső formájára nézve lesz irányadó — *locus regit actum* — a házasság egyébként a hazai, legtöbbszörre egyházi jog szerint fog megítéltetni. Bizony ekkor vajmi kevés értelme van annak, hogy az újítás megtétessék. A különczködés kedvéért meg talán kár oly messzire menni, a meddig a leendő törvény elmenni szándékozik. Még a német birodalmi házassági törvény is, mely pedig általános kötelező polgári házasságot alkotott, nem átalja, talán ép a különczöknek szólólag, kiemelni, hogy a polgári kötés által nincs elég téve annak a kötelezettségnek, melylyel kiki házasság dolgában egyházának tartozik.

A németbirodalom, habár általános kötelező polgári házasságot csinált, szükségesnek tartotta a mondott kijelentést megtenni, a miből annyit — ha nem többet — mindenesetre tanulhatnánk, hogy a midőn mi az általános kötelező házasságot nem ismerjük, de még a házasság általán polgárilag szabályzott voltát sem, legalább tartózkodnánk oly reformtól, mely a hazai jogállapotnak erősen ellentmond, taztozkodnánk akkor, midőn az állítólagos reform nagyon is gyéren előforduló esetek kedvéért történék. A mi Németországon a világi törvény által erkölcsi kötelességnek ismertetik, az nálunk keresztények között jogi kötelesség marad, tudniillik, az egyház szeme láttára történő házassági kötés. Mi a jogi kötelességet egyenesen csak a különczök kedvéért törnök meg, mintha bizony még erkölcsi kötelességnek se tartanók.

Igen felszines okoskodás azt a szint adni a külföldi polgári házasság elismertetésének, hogy itt nincs egyébről szó, mint jó-hiszeműleg házasságot kötött felek érdekeinek megvédéséről. Azok a törvények, melyek nálunk a házasságkötés formájáról szólnak, világszerte ismertek s világszerte megköveteltetnek, ha nem is jog, de legalább a jó erkölcsök erejénél fogva. Ezek a jó erkölcsök aztán az egyház által mindenütt éberem tartatnak. Korántsem kell

ugy képzelní a dolgot, hogy a felek azt sokszor nem is tudják, hogy még az egyház elé is el kell menniök. Azt sem kell gondolni, hogy ez nagy ügygyel bajjal szokott jární. Nincs könnyebb mint az egyházat megközelítení. Mindenütt ott van, még ott is hol alig van házasságkötés elfogadására hívatott polgári hatóság. Sőt ha valahol hiányoznék is a pap, még abból sem származhat oly baj, mely az egyházi házasságkötés útjában állna. Legalább katólikus egyházi jog szerint, ha a proprius parochus nem megközelíthető, hát biz a felek a házassági kötést érvényesen maguk közt is elvégezhetik. Sokkal több a kalamitás, ha a tervezett reform törvénynyé váltára gondolunk. Már maga azon körülmény, hogy a házasságkötés formájára nézve a külföldi jogokhoz alkalmazkodnánk, igen megfontolandó. A külföldi jogot minden egyes esetben bizonyítaní kellend, a mi nem kis zavart okozhat. Könnyebb az egyház jogán eligazodnunk a külföldi házasságok dolgában. Nemzetközi complicatiókról alig lehet szó.

A leendő törvénynek a külföldön kötött polgári házasság elismerése miatt más következménye is volna, mint a mi ép a törvényhozók szeme előtt lebegett. Bizonyos házasságok elismerése a vallási állapot nélkül való gyermekek elismertetését is megköveteli. A kik külföldön oly házasságban élnek, mely az egyház által nincsen elismerve, azoknak jogai akár a protestáns egyházban is megkevesbednek, egyházi existimatiojuk csökken. Egyházi jogaikat nem igen gyakorolhatják. Ez a meghasonlás tudva volt azok részéről, kik Németországban az általános kötelező polgári házasságot csinálták. A meghasonlás egyik nagy következménye az is, hogy a meghasonlott szülők gyermekeiket sokszor nem kereszteltetik. Születési anyakönyvekről is gondoskodni kellett. A keresztetlenség csak az állam által vezetett születési anyakönyvekben szerepelnek. Most már egy ilyen gyermekkel jönnek majd be hozzánk a házasságok, kiknek házasságát a hazai törvényünk elismerné. Azt hiszem, hogy azt a gyermeket is úgy, a hogy van, el kell ismerní. A confessionslos állapot be lesz hozva. Pedig a leendő törvény azért engedte meg a keresztény és zsidó közötti házasságot úgy a hogy megengedte, mert a valláson kívüliségét egyenesen elítélte, nem akarta a keresztelt és zsidó közötti házasságot úgy létesítení, mint az Ausztriában létezik. Igen helyes. De a külföldi házasságok révén még is csak szerencsénk lehet vallási állapoton kívül álló egyénekhez, és pedig első sorban a keresztények közötti házasságokban.

Már is sokkal jobb volna a törvényjavaslat elfogadhatóság dolgában, ha a külföldön kötött polgári házasságról szóló részt a képviselőház elnyeste volna. Egész bátran akár ollóval is megtehetette volna, még amendőzni sem kellett volna. Erre a keresztény-zsidó házasság miatt nem lett volna szükség, mert elég, ha az a belföldön el van ismerve, miből önkényt következik, hogy a külföldön kötött keresztény-zsidó házasság is elismerésre talál.

Ezek összevéve, miket elmondottunk, a feljegyezni valók a képviselőház vitájáról. Következik a főrendűek előtti tárgyalás. Először is a hármas bizottság köti le a figyelmünket. Itt még minden rendén ment. A vita meg a szavazás mondhatni érdemlegesen folyt. A vita gondolatokat hozott felszínre, melyeket érdemes figyelemmel kísérni.

A főrendiházban — nem úgy mint a képviselőházban — a papoktól lehetett a legtöbb tájékoztatót várni. És nincs csalódásra ok. Alig hogy felmerült a képviselőházban a házassági ügy olyatén szabályozása, mely nem az általános kötelező polgári házasság értelmében szólana, egyházi részről a készülődés a kisebb követelés ellen sem hiányzott. Az egri érsek nyíltan kimondotta, hogy a házasság egyházi vagy polgári volta az ő szemében nem azon fordul meg, hogy melyik a házasulókat összeadó közeg, de azon, hogy mi fajta jog az, mely a házasságot szabályozza, mi fajta bíró az, ki a házasság felett ítél. Lenne bár — ha a jog s az ítélőbíró világi — az összeadás egyházi, ő már polgári házasságot neszel. Egy magyar Maurus Capellari. Maurus Capellari (később XVI. Gergely pápa) egy híres constitutiójában, mely VII. Pius neve alatt jelent meg, arra jajdult fel, hogy Lombardiába és Velenczébe az osztrák codexnek a katolikusokat sújtó házassági jogát voltak behozandók. Ilyesvalamitől fél az egri érsek is. Ugy látszik igen életre való s kivihető dolognak tekinti. Bizony nem ártana ezen a nyomon haladni. Az egri érsek az általános kötelező polgári házasságot kevésbe vette. Nem igen találta szükségesnek ellene harcolni. Ezt a tért a kalocsai érseknek engedte át, ki belőle a magát ugyan csak kivette. A hármas bizottságban egyházi részről a beszterczébányai püspök b. Roszner Ervinnek felelt a felől, hogy mennyibe kell venni azt, hogy a keresztény és zsidó közötti bontó akadály alól a római szék olykor dispensatiókat adott. A szatmári püspök a hármas bizottságban még tartózkodó állást foglalt el, persze nem a javaslat elvetésére, hanem a vita érdemére nézve.

Mindezek papi részről elmondva legkevésbé lephetek meg bennünket. Leginkább azonban az egri érseket csodálhatjuk, ki opportunusnak látta az egyházi jurisdictio álláspontjából irni körül az egyház álláspontját, midőn ezen egyházi jurisdictio védelmére viszonyaink között nem sok dicsőt lehet mondani.

A szentszéki biráskodás sokszor igen furcsa színben tűnik fel. És ez nem csak annál fogva történik, hogy a házassági jogoknak igen tarka világában élünk s hogy ennél fogva a szentszéki biráskodás is szenved az alatt, hogy nincs valamikép is egységes házassági jogunk. Egyéb baj is kéri azokból a szentszéki ítéletekből s a mi bizony nem egyéb, minthogy a magyar szentszékeken a kánoni jognak az ismerete nagyon megcsappant. Szentszékeink a saját jogi forrásaikkal nem igen vannak tisztában. Bizony-bizony a magyar szentszékekre is nagyon ráfért, legalább könnyebb eligazodás dolgában azon instructio, mely a concordatum alapján házassági ügyekre nézve adatott a papi bíróságok kezébe csakis azért, mert a kánoni házassági jog nem codificált jog. Az instructio ezen a hiányon akart segíteni. Így reményelték a nehéz természetű ítélkezést megkönnyíteni. Pedig ekkor az egyház papjai köréből még egy régiebb nemzedék gyakorolta a jurisdictiót. Azóta a régiebb emberek is kidőltek, az újabb papi nemzedékről pedig tudva van, hogy nem bir oly alapos jogi műveltséggel, mint a régi, a mely a theologiai tanulmányok után a jog megtanulásának is szentelt bizonyos időt, hogy megfeleljen annak, mit a magyar törvények mindig szem előtt tartottak, hogy tudniillik azon papoknak, kik a szentszéken ülnek, a jogban járatos embereknek kell lenni. Ehhez a magyar egyház mindig alkalmazkodott. Ezen traditiójától csak újabban tért el. Mintha bizony nem is neki való lenne már az a házassági biráskodás legalább pro foro civili.

A háttér az egri érsek fellépéséhez vajmi nagyon hiányzott. Azt készörömmel elismerjük, hogy a magyar egyháznak a multban voltak a házasságért harczkész elemei. De ezen harciasságnak volt magyar politikai éle is. Mikor az egykori váci püspököt Althánt III. Károly alatt sequestrálták, ez azért történt, mert nem akart engedni annak az egyoldalú fejedelmi intézkedésnek, mely a többek között azt is megparancsolta, hogy a szentszékek a protestánsok egymásközötti házasságaiban protestáns hitelvek szerint járjanak el. A mikor meg Ferencz király alatt Andrássy rozsnyói püspök szen-

vedett sequestrumot, ez a házasság ügyéért a jozefinizmus elleni harcban történt. Mind a két esetben volt a fellépésnek bizonyos magyar zamata. Az eгри érsek nyilatkozata a magyar törvényhozás elöl még a jövődöbeli megoldásnak az útját is el akarná zárni. Pedig a tenni való az egyház előljárói részéről más volna. A szentszéki biráskodást rendbe hozni égető szükség. Erre kellene a gyakorlati érzéknek főpapjainkat vezérelni még akkor is, ha el nem zárkoznának a reformok azon mérve elöl, hogy az állam fogja a házassági jogot szabályozni s ezen a réven a maga részére a polgári kötelező erővel bíró biráskodást megszerzi. Még ezen esetre is értelme volna annak, hogy szentszékeinkkel valami történjék. Ha a házások összeadása szabály szerint a papoknál megmaradna, némiképp a szentszéki biráskodás is megmaradhatna. Nem ugyan polgári kötelező erővel, — mint láttuk — de olyképp, hogy a felek, kik egy-egy összeadást mégis csak a pap által akarnának végeztetni, a szentszéki biráskodást önakaratulag igénybe vennék, ha tudniillik az eljárni hivatott pap előtt valamely egyházi jellegű akadály tünnek fel s ennek tisztába hozatala lenne szükséges. Sokan tán előbb ezt az utat választanák, mielőtt összeadásra a polgári hatóság elé járulnának. Így tehát a szentszéki biráskodásnak még a jövőben is volna értelme. Nemcsak a jelennek, de a jövőnek is nagy szolgálatot tennének főpapjaink, ha a szentszékek biráskodási niveaujának emelésére valamit tennének, mire nézve az elsőrendű feladat volna, hogy legyen a Szent István koronája területén a házassági ügyekre nézve egységes szentszéki rendtartás.

Azt csak nem vehette az eгри érsek zokon, hogy ő előtte szólva, az igazságügyminister az állam törvényhozási jogát a házasság intézményére nézve pártfogása alá vette. Az igazságügyminister beszédében lappangott jozefinizmus még legkevésbé találta az egyháznak ártalmára lenni.

Az eгри érsek támadása erősebb alapon nyugodott akkor, midőn azt említette fel, hogy a törvényjavaslat párjára semmiféle törvényhozási alkotásban sem lehetne akadni. Ebben sok az igazság. Lássuk, hogy ezt hogy kell érteni. A törvényjavaslat legsebezhetőbb oldaláról van szó.

Az bizonyára az eгри érseknek sem jutott eszébe, hogy az európai törvényhozások egyike-másika ne termelt volna olyan törvényt, mely ép a keresztény és zsidó közötti házasságról szól.

Ilyen külföldön itt-ott létező törvény ismeretére a jogok encyclopaedikus ismerete is megtanít. A mondás bizonyára nem is úgy volt értve, hogy a keresztény és zsidó közötti házasság külön szabályozásának ne lenne példája. Ép az egri érsekről feltehető, hogy ha hasonlításokat tesz, ezt nem a külsőségekre érti. Nyilatkozatát a törvényjavaslat különöz voltáról úgy kell érteni, hogy házassági jogrendszerünk jelen állapotához hasonlóban egy állam sem lehetett, midőn külön törvényt alkotott a keresztény és zsidó közti házasságról. Bizony annak példátlanul kell majd állani, hogy felekezeti házassági jogok uralma közepett leszen majd a törvényjavaslatból törvény. A mit az egri érsek mondott, az a külföldön kötendő polgári házasságnak a törvényjavaslatban foglalt szabályozására még inkább illik.

A hármás bizottság a részletekben b. Rudnyánszky ajánlatára azt a fontos módosítványt tette, hogy a szülők egyezését a gyermekek vallására nézve a keresztény vallás javára engedte csak meg. Különben *sexus sexum*. Gr. Zichy Nándor azzal a módosítványával, hogy minden gyermek keresztény legyen nem hatolt keresztül. Nem akarták a svéd államegyház privilegiumát utánozni.

Igy került a törvényjavaslat a teljes ülés elé. Az itt folyt tanácskozásoknak legelső eredménye abban állapítható meg, hogy a főrendiház az általános kötelező polgári házasságnak nem barátja. Ez nagy elvi ellentét a képviselőház határozati javaslatával szemben. De a főrendiház még tovább is ment. Vitájából a szónokok többsége után ítélve, arra is következtetést lehet vonni, hogy az általános házasságjogi rendezés sem volna inyre kötelező polgári házasság nélkül sem. A mily érthető az előbbi, ép oly kevésbé érthető az utóbbi. Hisz még nem régiben, a debreczeni zsinat tartása idején, oly conservatív államférfiu is mint Zichy Nándor gróf a házassági jog rendezése iránt interpellálta meg a főrendiek házában az igazságügyministert. Oly feladat az, mely elől kitérni nem lehet. Ezt majd a főrendüek sem tehetik, ha csak az 1848 előtti főrendiház sorsára nem akarnak jutni, mely a nemzet sok jogos kívánsága elől elzárkózott. Lehet, hogy ítéletünk csal akkor, midőn a főrendüek negatióját véltük észlelni még a házassági jog valamelyes állami rendezése iránt is. Az egyház hivatott szószólói, az egyház előljárói, a szónoklás terén nagyon is túlsúlyban voltak s még azok is, kik a házassági jog rendezését akarnák, igen furcsa helyzetbe

lehetek a törvényjavaslat által sodorva. Hozzászámítjuk még azt is, hogy a kormány a házassági legislatio kérdése körül csak ingadozást tudott tanusítani. Erős központja a vitának nem volt, melynek irányában komoly érdek veszélyeztetését nem látva, egészen jól esett volna hallani a primásnak, mint fenkölt theologusnak nyilatkozatait s a szatmári püspöknek a társadalom bölcseletéből vont következtetéseit. A mérleg nem igen billent, a szónoki hatások után ítélve, az egyház álláspontja ellen. Egész biztonsággal az egyház még erősebb támadásba is léphetett volna, mint a minőt a kalocsai, leginkább az egri érsek tanusított. Mind ez az én szememben a házassági legislatio láthatarát igen beborította. A végső eredményt mindenki tudja. A kormány törvényjavaslata elbukott, mit én nem tudok bizonyos véletlennek tulajdonítani.

A törvényjavaslat újra a főrendiház elé kerül. Annak is, a ki nem tud elzárkozni az elől, hogy a törvényjavaslat elhibázott, a folyamatban levő törvényhozási alkotás dolgában megoldást kell akarni. A pusztá negatio sohasem válhat megoldássá. Annak az ismétlését, a mi a főrendiházban történt, nem lehet akarni. Igen érthető, hogy egy oly törvényjavaslatot, minő a szóban levő, igen nehéz a létező jobbára felekezeti jogok közé elhelyezni. Legfőbb hibája mindenesetre az, hogy benne az általános kötelező polgári házasságra sok az emlékeztető. Így a törvényjavaslatnak egész második része, mely a külföldön kötött polgári házasságról szól, alig egyéb mint a keresztény-zsidó házasság nyakába akasztott teher, mely sehogysen illik a fenmaradó házassági jogokhoz, miután az akként van megalkotva, hogy bent a hazában nem létező intézményt feltételez és pedig egyenesen az általánosan kötelező polgári házasságot. Ha ez tudva van, ugy a törvényjavaslat egész második részét félre kell tenni. Átdolgozásra már nincs alkalom.

A törvényjavaslat elvetése a főrendiház részéről igen megerősítette azok vélekedését, kik a gyermekekre nézve nincsenek a képviselőház álláspontján. Sokszor lett mondva, hogy a törvényjavaslat nem akar egyéb lenni, mint a cultus disparitas bizonyos fajának elenyésztetése. Hát ha kell, maradjunk ennél. Ekkor a gyermekek kérdése esedik. Ez leginkább biztosíthatná a törvényjavaslat törvénynyé váltát. Bizonyára túlzó azok nézete, kik a törvényt minden hatás nélkül valónak jelzik, a nélkül hogy kimondatnék, hogy az új házasságból zsidó gyermek is származhat. A kik így

vélekednek, nagyon kevésre becsülik a cultus disparitas megszüntetését, a mi mindenesetre a főkérdés. Ez ma már teljesen megérett. Egy lépéssel tovább menni már csak úgy lehet, ha a keresztény bevett vallásfelekezetek jogi állását érintjük. Ez itt a bökkenő. Ne botoljunk bele. Nekem, mint jogásznak a törvényjavaslatban foglalt kiviteli módozatról több mondani valóm is volna. De most csak a cultus disparitas megszüntetése van az eszembe. Gondoljunk csak arra, hogy Ausztria — pedig a házasságra nézve csupán polgári törvényt ismer el kötelezőnek — csak azon feltétel alatt tudja megengedni, hogy keresztelt és nem keresztelt között házasság létesüljön, ha a keresztelt előbb dissidenssé (confessionslos) lesz. Mi nekünk még nincs általános házassági jogunk polgári törvényben szabályozottan s már is megszüntetnők a cultus disparitast a keresztény és zsidó közötti házasságra nézve s nem is kerülő uton.

Egy nagy nyereség a vitából mindenesetre lesz, bárhogylő dőljön is el a szőnyegen levő törvényjavaslat sorsa.

A házassági törvényalkotás feladatához mindenesetre közelebb fogunk jutni. És ezt annak fogjuk köszönni, hogy az országgyűlési viták alatt a nézetek tisztázódtak. Bizony a törvényjavaslat nemcsak azt a szolgálatot tette, hogy a vitát az általános házassági jogrendezés felé terelte, de azt is, hogy a jogi rendezés módjai közelebbről vétettek figyelőre, mi eddigelé a képviselőházban nem történt. Egy törvényjavaslatnak kellett a ház asztalán feküdni, hogy a mondott eredmény előálljon. Már nemcsak elvekről volt szó, hanem a célba veendő alkotás módozatai is előkerültek annyira, a meny nyire ezt az egész feladathoz mérve mindenesetre szűkre szabott törvényjavaslat előidézhetette. Az első érdemlegesebb vita a házassági jogrendezés felől. Eddigelé csak a polgári házasságkötési forma volt az előtérbe állítva, különösen mióta Deák Ferencz híres beszédében az egyházat az általános kötelező polgári házassággal megfenyegette. Ezt sokan készpénznek vették, mintha az általános kötelező polgári házasság lenne a Deák Ferencz politikai hagyománya, minek azon külső körülmény kedvezett is, hogy akkor, midőn az egyház ellen fellépett, tartotta utolsó beszédét. Csakhogy, a kik az ő politikai hagyományát emlegetik, egyet felednek. Abban a híres beszédben nemcsak az általános kötelező polgári házasságról volt szó, de egyébről is. Ha már Deák Ferencz beszédét olybá

veszik, mely az általános kötelező polgári házasság behozatalára irányult, fogadják el azt is, hogy a törekvés az állam és egyház közötti egész viszony rendezésével hozatott kapcsolatba. Így aztán az általános kötelező polgári házasságot nem lehet csak úgy magában, már most akarni. Nem hiába emelte ki a miniszterelnök Deák hires beszédére nézve, hogy abban az általános kötelező polgári házasság nem játszott egészen aktualis szerepet. A hires beszédben foglaltakra nézve bizonyos egymásután kell elfogadni s ekkor az általános kötelező polgári házasság nem áll az első helyen. Szilágyi Dezsőé az érdem, hogy a képviselőház vitáját a legközelebbi teendőik színvonalára tudta emelni. Az ő határozati javaslata jelentősebb, mint azon határozat, melyet a képviselőház az általános kötelező polgári házasság behozatala címén hozott.

Midőn Szilágyi a többséggel az általános kötelező polgári házasságra szavazott, ez a többségi határozás után szavazásra nem került határozati javaslata mellett csak azon magyarázatot tűri, hogy nem találhatta károsnak követelni a többet csak azért, hogy a kevesebbet annál könnyebben kapjuk. Többen is ily értelemben foghatták fel azt, hogy szavazataikat az általános kötelező polgári házasság mellett adták. Különös és jellemző csak az lenne, ha arra még olyanok is szavaztak volna, kik semminemű házassági jogrendezést nem akarnak. Pedig ez is megtörténhetett, midőn olyasmiről volt szó, minék megvalósítása nem a legközelebbi jövő dolga. Az általános kötelező polgári házasság csak köpeny volna, a mi bizony nincs kizárva minden szavazatnál, mely az általános kötelező polgári házasságnak jutott. Ez egy okkal több arra, hogy ne maradjunk a túlzó követelések álláspontján. A kormány magatartása a képviselőház határozatával szemben mindekit felvilágosíthat arról, hogy az általános kötelező polgári házasságnak egyhamarjában nincs jövője. Igaz, hogy a kormány a Szilágyi határozati javaslata mellett sem foglalt állást, de bizonyos, hogy oly házassági jogrendezés, a minő a Szilágyi határozati javaslatának keretében mozog, inkább reményelhető, mint az általános kötelező polgári házasság. Ez a főrendiek maguktartásából is következtethető. A két ház az általános kötelező polgári házasság felől alig egyeznék meg.

És ebből aztán nem azt kell következtetni, hogy a házassági jog rendezésének ügyét a szegre kell akasztani. Az általános kötelező polgári házasság csak nem dogma, mely eltérést nem enged.

A képviselőház vitája megmutatta, hogy van a házassági jog rendezésének más módja is. Ez a vitának azon eredménye, mely bennünket a házassági jog rendezéséhez közelebb hozott. Ettől a rendezéstől aztán az egyháznak sem volna oka úgy idegenkedni, mint az általánosan kötelező polgári házasságtól. Mihelyt ezt nem vesszük célba s az egyházzal is lehetőleg elszámolunk, elvárhatjuk tőle, hogy a maga sorsát eltűrje oly házassági jogrend érdekében, melyre az államnak elutasíthatlanul szüksége van, mely az egyházat, sem szoritja ki egészen a házasság jogi intézményéből, sőt közreműködését igénybe veszi.

1886. márczius 6-án lesz száz esztendeje annak, hogy II. József házassági patense Magyarország számára kiadatott. Ez időkort nem sokára megérjük. Reményeljük, hogy ez időre házassági törvényhozásunk is meg fog a maga feladatának felelni. A száz esztendőt már egy általános házassági jogrendezés lüktető ereje alatt kellene megélnünk. A kik ezt igazán óhajtják, azoknak első sorban azt kell óhajtani, hogy a tulzó követelések mihamarább muljanak el.

Dr. BALLACI GÉZA.

Még kapható :

A

HÁZASSÁGKÖTÉS MAGYARORSZÁGON

EGYHÁZI ÉS POLGÁRI JOG SZERINT

TEKINTETTEL

TÖRVÉNYHOZÁSUNK FELADATÁRA

KÖZÖNSÉGES EGYHÁZI ÉS HAZAI KUTFÓK NYOMÁN

IRTA

KOVÁTS GYULA

JOGTUDOR, HITES ÜGYVÉD

a budapesti ügyvéd-vizsgáló bizottság, a budapesti jogtudományi és államvizsgálati
bizottságok tagja

— Ára 3 frt —

BUDAPEST 1883

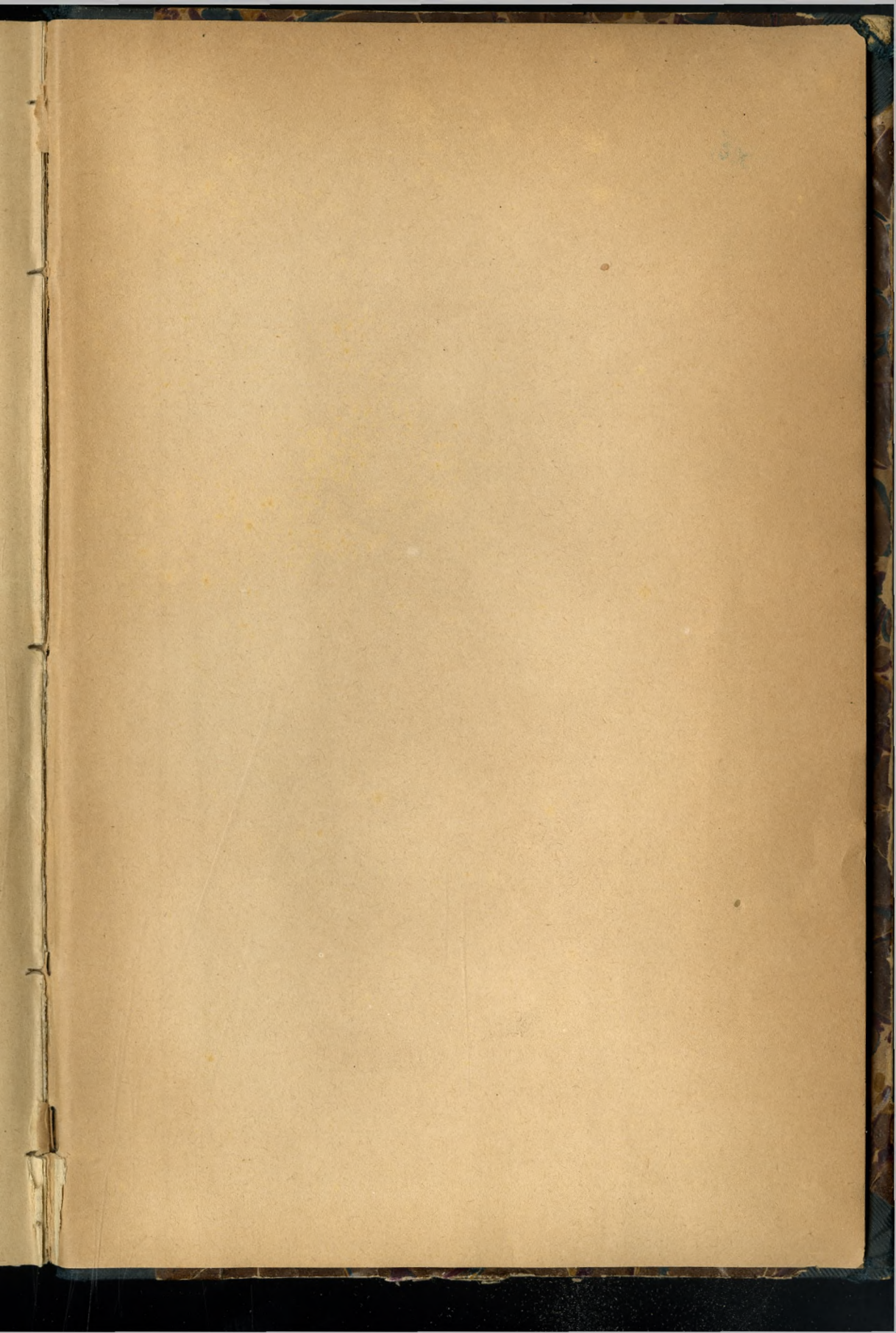
KIADJA AZ EGGENBERGER-FÉLE KÖNYVKERESKEDÉS

HOFFMANN ÉS MOLNÁR

BUDAPEST 1884

A PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG NYOMÁSA

HOLD-UTCZA 7



2008

2012

